

ΤΑ ΣΥΣΣΗΜΑ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΠΟΙΗΜΑ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

Τὸ ζήτημα τοῦ τύπου τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, εἶναι λίαν ἐπίκαιρον καὶ ἐνέχει μεγίστην σημασίαν. Διὰ τοῦτο, ἡ πρότασις τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Χρυσοστόμου, περὶ καθορισμοῦ ὀρισμένων τύπων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων νὰ ζωγραφίζονται αἱ ἱεραὶ εἰκόνες, εἶναι μεγίστου ἐνδιαφέροντος. Οἱ Ἕλληνες ὑπῆρξαν πάντοτε προσκυλωμένοι εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀγιογραφίαν, ἡ ὁποία ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς παραδόσεως, καὶ τοῦ δόγματος τῆς ἐκκλησίας, ἀνεπτύχθη δὲ καὶ ἀνῆλθεν εἰς ὕψη θαυμασμοῦ ὡς Τέχνη ἢ εἰκονογραφία ἐν Βυζαντίῳ, καὶ δὴ μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς εἰκονομαχίας καὶ τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

Σήμερον ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀγιογραφία, ἡ ἐκκλησιαστικὴ ζωγραφικὴ, ἐξέκλινεν ὅλως τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, καὶ ἐτράπη σκολιᾶς ὁδοῦς, ὑφισταμένη ζωηρὰν ἐπίδρασιν ξένων κατευθύνσεων, πρὸς ζημίαν τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης καὶ πρὸς μείωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος τῶν Ὀρθόδοξων Ἑλλήνων. Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι νέον. Πρὸς τοὺς ξένους τύπους εἰκόνων ἁγίων, δὲν ἠσθάνθη ποτὲ ὁ Ὀρθόδοξος Ἕλληγιν συμπαθείαν; Τοῦ ἐφαίνοντο λ. χ. ξένοι αἱ εἰκόνες τῶν λατινικῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἀπέφευγον τὴν προσκύνησιν αὐτῶν. Εἶναι χαρακτηριστικὴ πρὸς τοῦτο ἡ μαρτυρία τοῦ Γρηγορίου Μάμου, ἐνὸς ἐκ τῶν ἀκολουθῶν τοῦ Πατριάρχου Ἰωσήφ, κατὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον: «Ὡς ἐγὼ ὕταν εἰς γὰν εἰσέλθω Λατίνων, οὐ προσκυνῶ τινα τῶν ἐκεῖσε ἁγίων, ἐπεὶ οὐδὲ γνωρίζω τινὰ τὸν Χριστὸν ἰσως μόνον γνωρίζω, ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνον προσκυνῶ τὸν σταυρὸν οὖν, ὃν αὐτὸς ποιῶ, προσκυνῶ καὶ οὐχ' ἕτερόν τι τῶν ἐκεῖσε θεωρουμένων»¹.

Τὸ ἴδιον αἰσθημα δοκιμάζει καὶ σήμερον ὁ Ἕλληγιν Ὀρθόδοξος ἐνώπιόν ξένου τύπου εἰκόνων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Εὐνόητος λοιπὸν ἡ σημασία τῆς προτάσεως τοῦ Μακαριωτάτου, πρὸς ἐπιστροφήν εἰς τὴν ἀρ-

1. Συρόπουλος, (ἐκδ. R. Creygiton) IV. 31, p. 109.

χαίαν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν ἀγιογραφικῆς Τέχνης, διὰ καθορισμοῦ ὠρισμένων τύπων ἱερῶν εἰκόνων, τύπων, τοὺς ὁποίους θὰ εἶναι θεθαίως ἐλεύθεροι οἱ ἀγιογράφοι νὰ καλλιεργοῦν καὶ ἀναπτύσσουν, πρὸς προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς Τέχνης, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ παραδύνουν. Οὕτως ἀσφαλῶς θὰ προαχθῇ ἡ εἰκονογραφία καὶ ἡ Τέχνη καὶ θὰ ἀποκτήσῃ παράδοσιν ὁμοίας πάντοτε κατευθύνσεως, ὡς συνέβαινε ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων, ὅποτε τὰ χαρακτηριστικά, κυρίως τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας, ἐτηροῦντο ἀστηρῶς καὶ ἀπαραδιάστως ἀπὸ κάθε ἀγιογράφου.

Εἰς κώδικα, τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης¹, τοῦ XII αἰῶνος, περιγράφει Ἐπιφάνιος μοναχὸς καὶ πρεσβύτερος τὰ σύστημα (=χαρακτηριστικά) τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ περὶ τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, καὶ γενεαλογίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ Μαρίας τῆς Μητρὸς αὐτῶν.

Τὸν κώδικα τοῦτον ἀναλύομεν, παραθέτοντες τὰ χαρακτηριστικά τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς λίαν ἐπίκαιρα μὲ τὸ περὶ τύπων τῶν ἱερῶν εἰκόνων ζήτημα, τηροῦμεν δὲ τὴν γραφὴν τοῦ κώδικος ὡς ἔχει, ὑποσημειοῦντες τὰς ὀρθογραφικὰς διορθώσεις καὶ τὴν σημασίαν ἐνίων λέξεων.

Ὁ κώδιξ ἐπιγράφεται «Zuatuor Evangelia Graece». Εἶναι μεμβράνινος, μὲ στέχωμα ξύλινον κεκαλυμμένον διὰ δέρματος, μεγέθους 202X150, αἰῶνος XII, φύλλα 301, ἐξ ὧν τὰ 299 γεμάτα, τὰ δὲ δύο τελευταία λευκά. Δωρητὴς τοῦ κώδικος εἶναι ὁ μοναχὸς Petrus de Montagnana, ἐκ τοῦ Μοναστηρίου Ἁγίου Ἰωάννου di Verdara παρὰ τὸ Πατάβιον, ἐκ Βενετίας καταγομένου, ὅστις ἐδώρησεν τῷ 1478 τὸν κώδικα εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦτο, πρὸς χρῆσιν dei Monaci Dottori, ἐκεῖθεν δὲ μετεφέρθη καὶ εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὴν Μαρκιανὴν Βιβλιοθήκην.

α. 1 - 9. ~~Ἀναγινώσκονται τὰ κείμενα κεχρυσωμένα γράμματα «ἐκλογίδιον τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων διὰ τε τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τὴν περικοπὴν ἐκάστου Εὐαγγελιστοῦ ἅμα δὲ καὶ τὴν τῶν κεφαλαίων παρασημείωσιν ἀκριβῶς διαγορευδον, περιέχει δὲ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τω* ἀγ. Πάσχα καὶ τελειοῦται ἐν τῷ μηνολογίῳ».~~ Ἀκολουθῶς, κατάλογον τῶν ἀναγινωσκομένων περικοπῶν τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν, μετὰ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους ἐκάστης περικοπῆς.

1. Manoserit. Greci, Glas. I. N. Collocazione 944.

* Συνήθως χωρὶς ὑπογεγραμμένη

φ. 9—17. Μηνολόγιον ἦτοι «Συναξάριον σὺν Θεῷ ἀρχόμενον ἀπὸ μηνὸς σεπτεμβρίου μεχρι' μηνὸς Αὐγούστου ἔλου· μὴν σεπτέμβριος ἀρχὴ τῆς ἰνδίκτου καὶ μνήμη τοῦ ὁσίου συμεῶν τοῦ στυλίτου».

φ. 17 19. Μὲ κόκκινα γράμματα ἐπιχρυσωμένα «ὀρθῆσις κανόνων τῆς τῶν Εὐαγγελιστῶν συμφωνίας. Εὐσέβιος Καρπιανῶ ἀγαπητῶ ἀδελφῶ ἐν Κυρίῳ χαιρεῖν³. Ἀρχὴ «Ἀμμώνιος, ὁ Ἀλεξανδρεὺς». Τέλος. «Τὰ παραπλήσια λέγοντας αὐτοὺς εὐρησας· ἐρρωσο⁴ ἐν Κυρίῳ».

φ. 19—24. «Κανὼν πρῶτος ἐν ᾧ οἱ τεσσαρες [Εὐαγγελισταὶ] Ματθαῖος, Μάρκος, Λουκᾶς καὶ Ἰωάννης·. Οἱ γνώστοι των τοῖς Εὐαγγελίοις καγόνες τοῦ Εὐσεβίου.

φ. 24α. Τὰ οὐσσημα⁵ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τοῦ Κυρίου ἱησοῦ Χριστοῦ. Ποίημα Ἐπιφανίου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου.

³Ἦν ἀφορισμένος ⁶ τόπος ἐν τῷ ναῷ κυρίου πλησίον τοῦ εὐωνύμου⁷ τοῦ θυσιαστηρίου μέρος ἐνθα εἰστήκη⁸ αἱ παρθένοι μόναι. Καὶ αἱ μὲν ἄλλαι παρθένοι μετὰ τὴν σύναξιν καὶ ἀπόλυσιν, πᾶσαι⁹ ἀπέισαν πρὸς τοὺς ἰδίους, ἡ δὲ Μαρία προσεκαρτέρει ⁰ φυλάττουσα τὸ θυσιαστήριον καὶ τὸν ναόν· ἐξυπηρετοῦσα καὶ τοὺς ἱερεῖσι.

1. μέχρι. 2. ὁσίου.

Σημειώσεις. Τὰ κύρια ὀνόματα γράφει πάντοτε μὲ μικρὰ γράμματα, ἀντὶ κεφαλαίων, ἡ δὲ ὑπογεγραμμένη πάντοτε σχεδὸν παραλείπεται, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω.

3. Χαίρειν. 4. Ἐρρωσο.

5. Οὐσσημα ἢ λέξις σημαίνει σύμβολον, χαρακτηριστικόν.

6 ἀφορισμένος. Ἀφορισμένος τόπος σημαίνει προσδιορισμὸν δηλαδὴ ἦτο ἐν τῷ ναῷ Κυρίου τόπος προσδιορισμένος.

7. πλησίον τοῦ εὐωνύμου μέρος τοῦ θυσιαστηρίου ἦτοι τοῦ ἀριστεροῦ. Ὡς γνωστόν, οἱ Ἀρχαῖοι Ἑλληνας συγγραφεῖς, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς λέξεως ἀριστερός, ἡ ὁποία ἦτο δύσφημος, ἔλεγον κατ' εὐφημισμὸν, εὐώνυμος.

8. ἐνθα εἰστήκει, δηλαδὴ εἰστήκει (ἐκ τοῦ ἰσθημι). Λαίπῳ, ἐνθα ἕσταντο αἱ παρθένοι μόναι. Ἡ συναγωγὴ ἦτο ὁ τόπος, ἐνθα ἐγίνοντο αἱ συνάξεις πρὸς θρησκευτικὴν διδασκαλίαν καὶ συμπροσευχὴν. Ἐχρησμένοι δὲ καὶ ὡς ἐκπαιδευτήρια καὶ δικαστήρια τῶν Ἑβραίων, καὶ ἰδρύθησαν περὶ τὴν πρώτην εἰς Βαβυλῶνα μετοικεσίαν τῶν Ἰουδαίων, 600 περίπου ἔτη π. Χ. (Νεσμ. η'. 1-8). Ἦσαν παρεμφερεῖς τοῖς ναοῖς. Τὸ κέντρον δ' αὐτῶν ἐκαλεῖτο ἱερόν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν κυβωτός, περιέχουσα τὸν νόμον, ὅστις ἀναγινώσκετο καὶ ἐξηγεῖτο, μετὰ τῶν προφητειῶν, εἰς δὲ τὸ τέλος ἐγένετο σύντομος προσευχὴ καὶ ἀπόλυσις (ἰδ. Γ. Κωνσταντίνου, Λεξικόν Ἀγ. Γραφῶν. Ἀθήν. 1888).

9. πᾶσαι ἀπῆσαν καὶ ἀπῆσαν (ἐκ τοῦ ἀπειμι), ἐπέστρεφον εἰς τὰ ἴδια. Ἡ περιφοράς ἀπαντὰ καὶ εἰς τοὺς Αἰγυπτιακοὺς παπύρους, καὶ ἐσήμενεν ἐπ' αὐτοὺς εἰς τὸ μέρος τὸ ὁποῖον. κατὰ τὸν νόμον, ἀνήκεν ἕκαστος.

10. Τὸ προσκαρτεροῦ ἐνταῦθα σημαίνει παραμένω. Ἡ Παρθένος λοιπὸν Μαρία παρέμενεν ἐν τῷ ναῷ, ἐξυπηρετοῦσα, βοηθοῦσα τοὺς ἱερεῖς.

Τὸ δὲ ἦθος¹ αὐτῆς ἦν τοιοῦτον. σεμνή² κατὰ πάντα καὶ ὁμιόλα-
 λος³. ταχυπήκοος⁴. ἀπροσήγορος⁵. ἀπαρρησίαστος⁶ πρὸς πάντα ἄνθρω-
 πον. ἀγέλαστος⁷. ἀτάραχος⁸. ἀόργητος⁹. τιμητικὴ¹⁰, τιμῶσα καὶ προσ-
 κυνώσα¹¹ πάντας. τὴν ἡλικίαν μέση¹². τινὲς δὲ φασὶ πλέον ἔχειν τοῦ
 μέσου. σιτόχροιος¹³. ξανθότριξ. ξανθόματος (ξανθόμματος). ἀόφθαλμος¹⁴.
 μελανόφρυς¹⁵. ἐπίρριν¹⁶. μακρόχειρ. μακροδάκτυλος. μακροπρόσωπος¹⁷.
 χάριτος θείας πεπληρωμένη. ἄτυφος¹⁸. ἀσχημάτιστος¹⁹. τὰ πείνωσιν
 ὑπερβάλλουσαν ἔχουσα. ἰμάτια αὐτόχροια²⁰ ἔχουσα καὶ φοροῦσα καὶ ἀγα-

1. ἦθος—χαρακτήρ, ποιότης, τρόπος τοῦ φέρεσθαι· καὶ γενικῶς ποιότης
 τῆς ψυχῆς. Αὐτὰς ὅλας τὰς σημασίας ἔχει ἡ λέξις καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους
 συγγραφεῖς. Ἐνταῦθα, ὁ ἀγαθὸς καὶ εὐσεβὴς χαρακτήρ τῆς Παρθένου Μαρίας.

2. σεμνή. σεβασμία, σεβαστή, ἱερά, ἅγια. Κατ' ἀρχάς, μόνον ἐπὶ θεῶν καὶ
 τῶν εἰς αὐτοὺς καθιερωμένων πραγμάτων λεγόμενον τὸ σεμνός.

3. ὁμιόλαλος. Πάντως εἶναι σφάλμα καὶ θέλει νὰ εἰπῆ ἐνταῦθα ὀλιγόλαλος,

4. ταχυπήκοος=ταχέως ὑπακούουσα, μὴ ἐναντιουμένη, μὴ ἀντιλέγουσα.

5. ἀπροσήγορος=ἀκαινότητος, ἀμίλητος.

6. ἀπαρρησίαστος=μὴ ἔχουσα ἐλευθεροστομίαν, ἑαυτὴν συγκρατοῦσα. ἀπαρ-
 ρησίαστος πρὸς πάντα ἄνθρωπον=μὴ τολμῶσα νὰ ὁμιλήσῃ ἐλευθέρως πρὸς
 τὸν καθ' ἕνα.

7. ἀγέλαστος=μὴ γελῶσα, ἐνταῦθα, σοβαρά.

8. ἀτάραχος, ἡσυχος, ἀπὸ ψυχικῆν ταραχὴν ἀνενόηλητος

9. ἀόργητος=χωρὶς ὀργήν, μὴ ὀργιζομένη ποτέ.

10. τιμητικὴ=τιμῶσα, σεβομένη.

11. τιμῶσα καὶ προσκυνῶσα=σεβομένη καὶ χαιρετίζουσα πάντας μετὰ σε-
 βασμοῦ.

12. τὴν ἡλικίαν μέση τινὲς δὲ φασὶ πλέον ἔχειν τοῦ μέσου. Πάντως ἐν-
 νοεῖ ἐνταῦθα τὸ ἀνάστημα, τὸ ὕψος, τὸ μέγεθος τοῦ σώματος. Ἐνταῦθα, μάλ-
 λον ὑψηλὴ τὸ ἀνάστημα.

13. σιτόχροιος=σιτόχροος, ὑποξάνθου ὀρίμου σίτου χροιάς.

14. ἀόφθαλμος Πάντως εἶναι λάθος· πρόκειται περὶ τοῦ εὐόφθαλμος, ὁ
 ὀφθαλμοὺς ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς.

15. μελανόφρυς=ὁ ἔχων μέλαινας ὄφρυς, μαυροφρύδης = ἡ Παρθένος Μα-
 ρία, ἔχουσα μελανὰς τὰς ὄφρυς.

16. ἐπίρριν, ἐπίρρινοσ, ὁ ἔχων ρίνα μεγάλην, ἐνῷ ἡ Θεοτόκος εἶχε ρίνα
 συμμετρικὴν.

17. μακροπρόσωπος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ στρογγυλοπρόσωπος.

18. ἄτυφος=μετριόφρων, μὴ ἔχουσα τύφον, ἦτοι οἶησιν καὶ κενοδοξίαν.

19. ἀσχημάτιστος = ταπεινὴ, ἀνεπιτήδευτος, ἀκαλλώπιστος, διὸ καὶ ἀμέ-
 τως ἔπεται, ταπεινώσιν ὑπερβάλλουσαν ἔχουσα.

20. ἰμάτια αὐτόχροια=ἴδια μετ' ἰδίον φυσικόν τῆς χροῖας ἔχουσα, καὶ φο-
 ροῦσα, καὶ ἀγαπῶσα, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἄγιον μαφόριον.

πῶσα. ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἅγιον μαφόριον¹. ἀριθμοῦνται δὲ τὰ ἔτη αὐτῆς τῆς Παναγίας μου Θεοτόκου οὕτως². Προσέφερον αὐτὴν οἱ γονεῖς αὐτῆς ἐν τῇ ναῷ Κυρίου τριετήζουσαν³. Καὶ ἐποίησεν ἐν τῇ ναῷ (δὲν γράφει πόσα, ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἔμεινεν 12 ἔτη). Καὶ εἰς τὸν οἶκον Ἰωσήφ μνησα[α] ἔξ. Καὶ εὐαγγελίσθη 15 ἐτῶν. Καὶ σὺν τῷ υἱῷ αὐτῆς ἐποίησεν ἔτη 30. Καὶ γίνονται 48. Καὶ μετὰ τὴν Ἀνάληψιν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεολόγου ἔτη 24 ὁμοῦ ἔτη 72.

ΤΑ ΣΥΣΣΗΜΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ὁ δὲ ἐμὸς Χριστὸς καὶ Θεὸς ἦν ὥρατος τῇ ὄψει σφόδρα. τὴν δὲ ἡλικίαν ἤγγουν ἀναδρομὴν⁴ τὴν τοῦ σώματος ἔξ ποδῶν τῶν τελείων⁵. ἐπίξανθον ἔχων τὴν τρίχα καὶ οὐ πᾶν δασίαν⁶. μᾶλλον μὲν οὖν πρὸς τὸ οὐλον⁷ /φ. 25. τὰς δὲ ὄφρυς μέλινας⁸ καὶ οὐ πᾶν ἐπικαμπεῖς⁹. τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς ἐπίξανθίζοντας καὶ χαροπούς¹⁰. ἀόφθαλμος¹¹. ἐπίρριν, ἐπι-

1. μαφόριον, μαφόριν, καὶ μαφόριον. μαφόρτης=σκούφια, καλύπτρα τῆς κεφαλῆς, κεφαλόδεσμος.

2. Εἰς τὴν ἀριθμῆσιν τῶν ἐτῶν τῆς Θεοτόκου σφάλλει ὁ Ἐπιφάνιος. Ἡ Θεοτόκος Μαρία ἦγεν ἡδὴ τὸ τρίτον ἔτος ἀπὸ τῆς παραδόξου αὐτῆς γεννήσεως, λέγει ἡ Ἱερὰ Παράδοσις, ὅτε ἤγαγον αὐτὴν οἱ γονεῖς, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν, καὶ παρέδωκαν τοῖς ἱερεῦσι, οἵτινες εἰς τὸ ἐνδύτατον τοῦ ναοῦ ἐμδιόξουσι, χρόνους ὀλυκλήρους δώδεκα ἐκεῖσε διατρίβειν αὐτὴν μόνην. . . διέμεινεν ἕως τοῦ θείου εὐαγγελισμοῦ. Ἡ Παρθένος δὲ εὐαγγελίσθη 15 ἐτῶν τὴν ἡλικίαν, καὶ σὺν τῷ υἱῷ αὐτῆς ἐποίησεν ἔτη τριάντα, καὶ γίνονται 45, καὶ ὄχι 48, ὡς γράφει ὁ Ἐπιφάνιος. Καὶ μετὰ τὴν Ἀνάληψιν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεολόγου ἔτη 24, ὁμοῦ ἔτη 69, καὶ ὄχι 72, ὡς λέγει ὁ Ἐπιφάνιος.

3. τριετήζουσα.

4. ἀναδρομὴ τοῦ σώματος=ἡ ἀξίαις τοῦ σώματος, τὸ ὕψος τοῦ σώματος.

5. ἔξ ποδῶν τῶν τελείων. Ὁ Ἀττικὸς πους εἶχε 328 πόντους, ὁ δὲ Ῥωμαϊκὸς ἦτο ὀλίγον μικρότερος. Λοιπὸν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ εἶχεν ὕψος 1 μέτρον καὶ 80 ἑκατοστῶν ἀκριβῶς.

6. δασίαν, οὐ πᾶν δασίαν=οὐχὶ πολὺ πυκνωτὴν.

7. μᾶλλον πρὸς τὸ οὐλον=ὀλύθηξ=σγουρομάλλης.

8. μέλινας ὄφρυς=μελανόφρυς, μαυρομάτης.

9. οὐ πᾶν ἐπικαμπεῖς=τὰς ὄφρυς οὐχὶ πολὺ καμπύλας.

10. ὀφθαλμοὺς χαροπούς=ψυχιδρός.

11. ἀόφθαλμος = εὐόφθαλμος. Φαίνεται περίεργον, διότι ἀνωτέρω λέγει ὀφθαλμοὺς χαροπούς. Ἀλλὰ τὸ ἀόφθαλμος δὲν δύναται, νομίζομεν, νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως ἐνταῦθα, παρα ὡς εὐόφθαλμος.

Ξανθίζον τὸ γένιον¹. μακρὰν ἔχων τὴν τρίχα οὐδέποτε γὰρ ξηρὸς² ἀνήλθεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, οὐδὲ χεὶρ ἀνθρώπου, πλὴν τῆς Μητρὸς αὐτοῦ νηπιάζοντος. ὀλίγον³ ἐπικλίνων τὸν αὐχένα. ὥστε μὴ πᾶν ὄρθιον. καὶ ἐντεταμένην ἔχειν τὴν ἡλικίαν τοῦ σώματος⁴. σιτόχροος⁵, οὐ στρογγύλην ἔχων τὴν ὄψιν⁶. ἀλλ' ὡσπερ τῆς Μητρὸς αὐτοῦ, μικρὸν ὑποκαταβαίνουσαν⁷. ὀλίγον ἐπιφοινιασομένη⁸. ὅσον ὑποφαίνει τὸ σεμνόν τε καὶ σημεῖον τοῦ ἤθους, καὶ ἡμερον, καὶ τὸ καθάπαξ ἀόργητον. Καὶ οἶαν πρὸ μικροῦ τὴν αὐτοῦ μητέρα ὁ λόγος ὑπέγραψε. Κατὰ πάντα γὰρ αὐτὴν ἐκκινῶναι, καὶ ἐξομοιοῦτο⁹.

“ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΘΕΟΥ,, ΚΑΙ ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
ΚΑΙ ΜΑΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ ΑΥΤΟΥ

Ὁ δὲ ἅγιος Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόςθεος, μετὰ τὴν ἀνάληψιν, ἐζήσεν ἔτη 28 / φ. 25β. Οὗτος δὲ ὁ Ἰάκωβος ἐμέρησε¹⁰ τοῖς ἀποστόλοις τὰς χώρας. καὶ παρήγγειλε ἐνὶ ἐκάστῳ ἵνα, καθὼς διδάσκει, ἀποστέλλει¹¹ αὐτοῖς κατὰ ἐνιαυτόν. ὃ καὶ ἐποίησαν. ἵνα ὁμοφωνεῖ¹² τὸ κήρυγμα τοῦ

1. γένειον. Ἐπιξανθίζων=μᾶλλον ξανθογένης καὶ μακρογένης.
2. οὐδέποτε γὰρ ξηρὸς δηλ. ξυράφι ἀνήλθεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, οὐδὲ χεὶρ ἀνθρώπου, πλὴν τῆς Μητρὸς αὐτοῦ νηπιάζοντος = οὐδέποτε ἐξυρίσθη, οὐδὲ ἐκουρεύθη, διότι ποτὲ ἀνθρωπίνῃ χεὶρ ἔψαισε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, πλὴν τῆς χειρὸς τῆς Μητρὸς αὐτοῦ ὅταν ἦτο νήπιον.
3. ὀλίγον ἐπικλίνων τὸν αὐχένα = ὀλίγον γυρτόν ἔχων τὸν λαιμόν, ὥστε νὰ μὴ εἶναι πολὺ ὄρθιος.
4. ἐντεταμένην ἔχειν τὴν ἡλικίαν τοῦ σώματος=εὐθυτενής.
5. σιτόχροος=σιτόχρσιος, σιτόχρωμος=ἔχων χρῶμα σίτου.
6. οὐ στρογγύλην ἔχων τὴν ὄψιν = οὐχὶ στρογγυλοπρόσωπος, ἀλλ' ἔχων τὴν ὄψιν τῆς Μητρὸς αὐτοῦ, ὀλίγον ὑπολειπομένην.
7. μικρὸν ὑποκαταβαίνουσαν = ὀλίγον ὑπολειπομένην ἀπὸ τὴν ὄψιν τῆς Μητρὸς αὐτοῦ.
8. ἐπιφοινιασομένη, ὀλίγον=ὀλίγον κλίνουσαν πρὸς τὸ φοινικοῦν, πρὸς τὸ κάκκινον.
9. κατὰ πάντα ἐξομοιοῦτο=ἦτο ὁμοιος καὶ ἅ πάντα.
10. ἐμέρησε=μερίζω. ἐμέρισε τοῖς ἀποστόλοις.
11. ἀποστέλλη=ἵνα ἀποστέλλη.
12. ἵνα ὁμοφωνῇ.

Σημ. Ἰάκωβος ὁ Ἀδελφόςθεος ἐζήσε μετὰ τὴν Ἀνάληψιν (τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ) 28 ἔτη, λέγει ὁ Ἐπιφάνιος. Ὁ Ἰάκωβος ὁ Ἀδελφόςθεος, ἕτερος ἀπὸ τὸν Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου, ἐχρημάτισεν πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, καὶ προῆδρευσε τῆς πρώτης ἐν Ἱεροσολύμοις Ἀποστολικῆς συνόδου, ἔγραψε δὲ καὶ τὴν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ φερομένην καθολικὴν ἐπιστολήν. Οὗτος ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον μεταξὺ τοῦ 62 καὶ 66 ἐτῶν,

Χριστοῦ. Ταῦτα ἱστορεῖ Ἐπιφάνιος ὁ μοναχὸς καὶ πρεσβύτερος λόγον ποιήσας εἰς τὴν Θεοτόκον. Ὁ Ἰωσήφ ὁ μνήστωρ ἀποθνήσκει γηραιὸς πάνυ, ἑκατὸν δέκα ἐτῶν, καὶ Ἰωακείμ ὁ πατὴρ τῆς Θεοτόκου ἐτῶν 80. καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς ἄννα, ἐτῶν 79¹.

Ἰάκωβος γενόμενος ἐπίσκοπος πρῶτος ἱεροσολύμων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ἀδελφὸς μὲν τοῦ κυρίου κατὰ σάρκα ἐλέγετο εἶναι, υἱὸς δὲ τοῦ τέκτονος Ἰωσήφ. Ἰωσήφ γὰρ ἐκ τῆς βιωτικῆς² αὐτοῦ γυναικὸς ἀδελφὸς σίμωνος καὶ Ἰούδα καὶ Ἰωσή τέσσαρας γὰρ υἱοὺς ἔσχεν ὁ Ἰωσήφ καὶ δύο θυγατέρας. τὴν τε αἰσθὴρ καὶ τὴν θάμαρ, ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῆς σαλώμης. θυγατρὸς δὲ ἀγγαίου τοῦ ἀδελφοῦ ζαχαρίου τοῦ υἱοῦ ἀβιά τοῦ ἱερέως. Καὶ τότε ἐχώρασεν Ἰωσήφ ὡς εἶναι τὴν σαλώμην καὶ τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην ἀδελφῶν τέκνα ἄρρενικῶν, ὁ γὰρ ἀγγαίος, υἱὸς βαραχίου, θετός δὲ Ἰωάννου. Ὁμοίως δὲ, καὶ ὁ ζαχαρίας ἀδελφὸς ἀγγαίου, θετός δὲ σαλώμης τῆς γυναικὸς Ἰωσήφ, ἡ γὰρ μαία³ ἀπὸ βηθλεὲμ ἐτύγχανεν ἀνεψιὰ καὶ αὕτη ἐτύγχανεν τῆς ἐλισάβητ καὶ τῆς ἁγίας παρθένου μαρίας. τρεῖς γὰρ ἦσαν ἀδελφαὶ ἀπὸ βηθλεὲμ θυγατέρες ματθᾶν τοῦ ἱερέως καὶ μαρίας τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, ἐπὶ τῆς βασιλείας κλεοπάτρας, πρὸ τῆς βασιλείας ἠρώδου, υἱοῦ ἀντιπάτρου. Ὄνομα τῇ πρώτῃ μαρία, καὶ ὄνομα τῇ δευτέρᾳ σοββί, καὶ ὄνομα τῇ τρίτῃ ἄννα. Ἐγγημέν τε ἡ πρώτη ἐν βηθλεὲμ καὶ ἔτεκε σαλώμην τὴν μαίαν, ἔγγημέν τε καὶ ἡ δευτέρα ἐν βηθλεὲμ καὶ ἔτεκε τὴν ἐλισάβητ, ἔγγημέν τε καὶ ἡ τρίτη εἰς τὴν γῆν τῆς γαλιλαίας καὶ ἐγέν/φ. 263 νησε μαρίαν τὴν θεοτόκον ἐν βηθλεὲμ ὡς εἶναι σαλώμην τὴν μαίαν καὶ τὴν ἐλισάβητ καὶ τὴν ἁγίαν μαρίαν τὴν θεοτόκον θυγατέρας ἀδελφῶν τριῶν θηλιῶν. Ἐντεῦθεν οὖν ὁ βαπτιστῆς Ἰωάννης καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἀνεψιοὶ λέγονται εἶναι τουτέστιν ἐξάδελφοι, υἱὸς δὲ τοῦ Ἰωσήφ ὁ κύριος ἐνομίζετο.

κρημνησθεῖς ἀπὸ τοῦ πτερυγίου τοῦ ναοῦ. Κατ' ἄλλους, ὑπέστη τὸν διὰ λιθοβολισμοῦ θάνατον τῇ 62 μ. Χ. ἔτος. Οὐχὶ λοιπὸν ὅτι ἔζησε 28 ἔτη μετὰ τὴν Ἀνάληψιν, ὡς λέγει ὁ Ἐπιφάνιος. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐνεκεν τῆς ἐπιρροῆς τοῦ πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους, λέγει ὁ Μοναχὸς Ἐπιφάνιος, ὅτι ἐμέρισε τοῖς Ἀποστόλοις τὰς χώρας, καὶ παρήγγειλε ἐνὶ ἐκάστῃ διδάσκειν . . .

1. Ταῦτα ἀναφέρει Ἐπιφάνιος ὁ Μοναχὸς καὶ Πρεσβύτερος περὶ τῆς ἡλικίας Ἰωσήφ τοῦ μνήστορος καὶ τῶν θεοπατόρων Ἰωακείμ καὶ Ἄννης κατὰ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν.

2. βιωτικὴ καὶ βιωτικὴ=γυναικὸς μεθ' ἧς ἔζησεν.

3. μαία.

Σημ. Ἰωσήφ γὰρ ἐκ τῆς βιωτικῆς αὐτοῦ γυναικὸς ἀδελφὸς Σίμωνος καὶ

«Ὅτι οὐ διαφνοοῦσιν¹ εἰ 4 εὐαγγελισταὶ περὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασιν».

Ἄρχῃ. Κατὰ Ἰωάννην μαρία μόνη».

φ. 29β. «Ὅτι δι' ἀμφοτέρων μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὤφθη τοῖς μαθηταῖς ὁ Χριστός». Ἄρχ. «Κατὰ μάρκον. μετὰ τὴν ἀνάστασιν».

φ. 30α. «Ἐπιθέσεις² ἐκ τοῦ κατὰ ματθαῖον ἀγίου εὐαγγελίου. Κοσμά³ Ἰνδικοπλεύστου». Ἄρχ. «Οὗτος πρῶτος τῶν εὐαγγελιστῶν».

φ. 32β. «τοῦ κατὰ ματθαῖον εὐαγγελίου τὰ κεφάλαια». Ἄρχ. α'. «Περὶ τῶν μάγων».

Ἰούδα καὶ Ἰωσή. Τέσσαρας γὰρ υἱοὺς ἔσχεν ὁ Ἰωσήφ καὶ δύο θυγατέρας, τὴν τε Αἰσιθήρ καὶ τὴν Θάμαρ, ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῆς Σαλώμης. . . Τὸ κείμενον εἶναι συγκεχυμένον, καὶ νομιζομεν ὅτι θέον νὰ ἀποκατασταθῇ οὕτως: Ἰωσήφ γὰρ ἐκ τῆς βιωτικῆς αὐτοῦ γυναικὸς ἔσχεν τέσσαρας υἱοὺς. Ἰάκωβον Σίμωνα, Ἰούδαν καὶ Ἰωσή, καὶ δύο θυγατέρας, τὴν Αἰσιθήρ καὶ τὴν Θάμαρ. Ὁ Ἰωσήφ λοιπὸν ἔσχεν τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας αὐτὰς ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σαλώμης, τῆς μαίας, θυγατρὸς τοῦ Ἀγγαίου, ἀδελφοῦ τοῦ Ζαχαρίου τοῦ ἱερέως, τοῦ πατρὸς Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου, υἱῶν Βαραχίου, τοῦ υἱοῦ Ἰδία τοῦ ἱερέως. Καὶ τότε ἐχήμευσεν ὁ Ἰωσήφ. Ὡς εἶναι τὴν Σαλώμην = οὕτως εἶναι ἡ Σαλώμη καὶ ὁ Βαπτιστῆς Ἰωάννης τέκνα δύο ἀρρένων ἀδελφῶν, τοῦ Ἀγγαίου καὶ τοῦ Ζαχαρίου. Οὕτως ὁ Ἀγγαῖος, ὁ υἱὸς τοῦ Βαραχίου, ἦτο θεῖος τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Ομοίως δὲ καὶ ὁ Ζαχαρίας, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀγγαίου, ἦτο θεῖος τῆς Σαλώμης τῆς μαίας, τῆς γυναικὸς τοῦ Ἰωσήφ, ἥτις Σαλώμη διὰ τοῦτο, ἦτο ἀνεψία τῆς γυναικὸς τοῦ Ζαχαρίου τῆς Ἐλισάβετ, καὶ τῆς Ἁγίας Παρθένου Μαρίας. Ἐπειδὴ, τρεῖς ἦσαν αἱ ἀπὸ Βηθλεέμ θυγατέρες τοῦ Ματθαίου τοῦ ἱερέως καὶ Μαρίας τῆς γυναικὸς του, ἡ Μαρία, ἡ Σοββί καὶ ἡ Ἄννα. Ἡ μὲν πρώτη τούτων, ἐνυμφεύθη ἐν Βηθλεέμ καὶ ἔτεκε τὴν Σαλώμην τὴν μαίαν. Ἡ δὲ δευτέρα (ἡ Σοββί) ἐνυμφεύθη καὶ αὕτη ἐν Βηθλεέμ, καὶ ἔτεκε τὴν Ἐλισάβετ. Ἡ δὲ τρίτη (ἡ Ἄννα) ἐνυμφεύθη εἰς τὴν γῆν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἐγέννησε Μαρίαν τὴν Θεοτόκον ἐν Βηθλεέμ. Οὕτως εἶναι ἡ Σαλώμη ἡ μαία, ἡ Ἐλισάβετ καὶ ἡ Ἁγία Μαρία ἡ Θεοτόκος θυγατέρες τριῶν ἀδελφῶν. Ἐντεῦθεν λοιπὸν, ὁ Βαπτιστῆς Ἰωάννης καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν λέγονται πῶς εἶναι ἀνεψιοί, τοῦτέστιν ἐξἀδελφοί, υἱὸς δὲ τοῦ Ἰωσήφ, ὁ Κύριος ἐνομιζέτο. Οὕτως ὁ Ἐπιφάνιος, ὅστις παρουσιάζει τὴν Σαλώμην τὴν μαίαν ὡς γυναῖκα τοῦ Ἰωσήφ, ἀνεψιὰν δὲ, τοῦτέστιν ἐξαδέλφην τῆς Ἐλισάβετ καὶ τῆς Παρθένου Μαρίας. Ἐν τοῖς Εὐαγγέλοις ὅμως φαίνεται ἡ Σαλώμη ὡς γυνὴ τοῦ Ζεβεδαιοῦ, μήτηρ δὲ τῶν ἀποστόλων Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου (Ματθ. κς', 56. Μάρκ. ιε', 40. ις', 1) ἢ ὡς ἀδελφὴ τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν (Ἰωάν. ιθ', 25), ὡς καὶ ὁ Ἐπιφάνιος.

1. διαφνοοῦσιν=συμφωνία εὐαγγελιστῶν.

2. ἐπιθέσεις ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἀγ. Εὐαγγελίου = πρόλογος εἰς ἀ τέσσαρα εὐαγγέλια, Κοσμά τοῦ Ἰνδικοπλεύστου.

3 Κοσμά.

φ. 34α. «στίχοι εἰς τὸν ἅγιον εὐαγγελιστὴν ματθαῖον». Ἀρχ. τὸν ἐκ τελώνων¹ θαυμαστὸν θεηγόρον».

φ. 34β. στίχοι εἰς τὸν ἅγιον εὐαγγελιστὴν ματθαῖον». Διὰ χρυσῶν γραμμάτων :

τὸν ἐκ τελώνου θαύμασον θεηγόρον
εὐαγγελιστὴν πρῶτον ἐκλελεγμένον,
² δλέθριον λειπόντα κέρδος χρημάτων :
καὶ ζῶντα κερδάναντα τὸν θεῶν λόγον :
ἔθνη μαθητεύσαντα πάντα καὶ κόσμον :
καλῶς τελωνήσαντα καὶ σωτηρίας :
ματθαῖος οὗτος ὃς διδάσκων συγγράφει :
ὡς ἐν σαγήνῃ³ τῇ θεοπλόκῳ βιβλίῳ,
πλέοντα θεῖα τοῦ κενωθέντος λόγου :
καὶ σάρκα προσλαβόντα ἐκ τῆς παρθένου :
τῷ ζῶντι⁴ καὶ τρέφοντι τὰς ψυχὰς λόγοι :
ζωγρεῖ πρὸς εὐσέβειαν ἀνθρώπων γένος :

Καὶ ἀκολούθως :

ἡ τετράς ὧδε τῶν μαθητῶν τοῦ λόγου :
ἐκχεῖ τὸ ρῆμα⁵ (sic) τῶν χειρῶν⁶ λόγων :
τοίνω⁷ (sic) ὁ διψῶν μὴ κατόκνη⁸ τοῦ πίνειν :
ψυχὴν κατάρδων καὶ ποτίζων τὰς φρένας».

φ. 35α. Κατόπιν ἐπιχρύσου καλλιτεχνικῆς μινιατούρας «Τὸ κατὰ ματθαῖον ἅγιον εὐαγγέλιον».

Ἀρχὴ «Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ χριστοῦ».

φ. 110α. «τὸ κατὰ ματθαῖον εὐαγγέλιον ἐξεδόθη μετὰ χρόνους δικτῶ τῆς τοῦ χριστοῦ ἀναλήψεως».

Ἀκολούθως ἄρχεται τὸ κατὰ Μάρκον ἅγιον εὐαγγέλιον οὕτω :

«πρόγραμμα εἰς τὸν ἅγιον εὐαγγελιστὴν μάρκον».

Ἀρχή. «Οὗτος ὁ δεῦτερος πέτρου ἐν ῥώμῃ».

φ. 111β. «Τοῦ κατὰ μάρκον εὐαγγελίου τὰ κεφάλαια. α'. περί τοῦ δαιμονιζομένου».

φ. 112α. Κατόπιν καλλιτεχνικῆς μινιατούρας :

«ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ἍΓΙΟΝ ΕὐΑΓΓΕΛΙΟΝ»

Ἀρχή. «Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ χριστοῦ».

1. ἐκ τελώνων 2. δλέθριον. 3. ἐν σαγήνῃ τῇ θεοπλόκῳ βιβλίῳ.

4. τῷ ζῶντι λόγῳ. 5. ρῆμα. 6. ἀειρ(ρ)ύτων, ἀείρρος=ὁ πάντοτε ῥῶν.

7. τοίνυν=λοιπόν. 8. μὴ κατόκνει

- φ. 158α. Πρόγραμμα εἰς τὸν ἅγιον εὐαγγελιστὴν λουκᾶν.
 Ἄρχ. «οὗτος ὁ λουκᾶς ὁ τρίτος¹ τῶν εὐαγγελιστῶν».
 φ. 159α. «Κεφάλαια τοῦ κατὰ λουκᾶν ἁγίου εὐαγγελίου α'. περὶ τῆς ἀπογραφῆς».
 φ. 161α. Κατόπιν μνιατούρας καλλιτεχνικῆς, ὀλίγον ἐφθαρμένης :

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΚΦΑ'. Α'.

- Ἄρχῃ «ἐπειδὴ περ πολλοὶ ἐπεχείρησαν».
 φ. 239β. τοῦ κατὰ Ἰωάννην ἁγίου εὐαγγελίου τὰ κεφάλαια α'. περὶ τοῦ ἐν κανὰ³ γάμου

φ. 240α. «στίχοι εἰς τὸν ἅγιον εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην:
 «ὁ παρθένος τί[κτει]⁴ τὸν τεκόντα τὸν κάτω,
 λιπὼν τεκόντα τὸν θεὸν κτάται μόνον:
 ὡς παρθένος γὰρ πρὸς τὸν ἐκ τῆς παρθένου
 λαλοῦντα χριστὸν οἶα συγγενῆς τρέχει:
 ἐντεῦθεν εἰς τὸ στήθος αὐτοῦ γνησίως
 πεσῶν ἐκεῖθεν τὴν ἄβυσσον⁵ λαμβάνει
 τῆς γνώσεως καὶ πάντα πλουτεῖ τὸν κόσμον:
 μυστηρίων ἄγνωστα καὶ τοῖς ἀγγέλοις
 θεηγόρος τέταρτος οὖν Ἰωάννης:
 εὐαγγελισταὶς ἀλλ' ἐν ὕψει δογμάτων:
 πρῶτος μέγιστος ἄκρο (sic) ἀρχὴν καὶ τέλος».

- * Ἐπιτεταί ἀμέσως «τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἐξεδόθη μετὰ χρό-
 νους 32 τῆς χριστοῦ ἀναλήψεως» καὶ ἀπολούθως:
 «πρόγραμμα εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην»
 Ἄρχῃ «οὗτος ὁ θεολόγος Ἰωάννης».

φ. 242α. Κατόπιν τῆς μνιατούρας ὡς ἄνω, ὀλίγον ἐφθαρμένης
 «ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ Κε Α'»

- Ἄρχῃ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος». Τέλος:
 φ. 299β. «τὰ γραφόμενα βιβλία ἀμήν». Ἀμέσως δὲ ἀναγινώσκωμεν
 ὡς κατακλείδα, με ἐπίχρυσα γράμματα: «τὸν ἐκ πόθου⁶ κτήσαντα τὸν
 κεκτημένον,
 τοῖς ἀναγινώσκουσι συμπροθυμία:
 φύλαττε τριάς ἀβλαβεῖς εἰς αἰῶνας».
 Καὶ δύο ἐξώφυλλα ἄγραφα.

† ΑΡΧΙΜ. ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ ΞΗΡΟΥΧΑΚΗΣ

1. τρίτος.
2. Εὐαγγέλιον κατὰ Λουκᾶν Κεφάλαιον Α'.
3. Ἐν Κανᾶ.
4. Μοὶ φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ συμπληρωθῇ ἡ λέξις τί, εἰς [τίκτει].
5. ἄβυσσος.
6. Τὸν ἐκ πόθου;

Σημ. Γενικῶς, ὡς ἐλέχθη, παραλείπει ὁ ἀντιγραφεὺς τὰς ὑπογεγραμμένας καὶ ἀντι κεφαλαίων γραμμάτων εἰς τὰ κύρια ὀνόματα, ποιεῖται χρῆσιν τῶν μικρῶν γραμμάτων, ποιεῖται δὲ χρῆσιν καὶ τῶν διαιρητικῶν σημείων, κατὰ τὴν γραφὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.